

ASSEMBLEA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCES

Al Vendrell, Centre Cívic l'Estació.

Diumenge 22 de març 2026.”

Intervenció de Ramon Marrugat Cuyàs:

Paraules d'agraïment per la concessió d'un “Reconeixement”.

Bon dia: quan Ramon Arnabat, l'eximi president que tenim, em va comunicar la intenció d'aquest acte, que va anomenar “de reconeixement”, em va venir un fugaç atac de vanitat i, encara que potser ell no se'n va adonar, em va envoltar tot seguit una aurèola tan vermellova, que m'afiguro que podia semblar la del Lluçifer dels Pastorets.

Els que em coneixeu una mica, sabeu que no tinc el pecat de l'enveja, que és el nostre gran pecat capital. Ara, la vanitat? Ja no n'estic tan segur i sort que només és un pecadet venial. Corre una dita que diu “La vanitat és una mena de pegot que arrosseguem fins al cementiri”, de la qual, ara mateix, no en sabia posar-li l'autor, com no fos el nostre gran conterrani Rodolf Llorens; si bé de vegades penso que potser l'hauré tret de Mefistòfelis, aquell personatge coprotagonista del Faust de Goethe. Ja podria ser, ja, per tal com, bon diable que és, deu venir força a la comarca a fer petar *carretillades*.

En tot cas, soc ben conscient d'estar vanitós d'alguna cosa, des que no fa gaire un conegut va dir-me que quedava astorat de la memòria que tinc, especialment notable en el vocabulari. Avui mateix, aquí, abans de començar aquesta sessió, m'han preguntat que què volia dir les *llucietes*, i he hagut d'explicar que és el mot amb què anomenàvem modistes i sastresses, en la data assenyalada de la patrona Santa Llúcia.

El que passa, però, és que la memòria no té una seqüència lineal, sinó que ve a ésser com una rastellera de records inconnexos que porten a allò que en diem “d'un record en ve un altre” i així forma una cadena en què cadascuna de les baules és de mida i color diferent. Vaja, com el vol d'un *enganyapastors*, aquell ocell que zigzagueja a saltirons (i que a Vilafranca en diem *correu*). O, també, com un rosari en què les *denes* tinguessin un nombre variable de granets.

(Ja veig que n'hi ha de poc devots que no saben que una *dena*, en aquesta comarca, vol dir ‘tram de deu grans del rosari’.)

Doncs, en la memòria, se m'hi amaguen un parell de dèries, duradores i estimades. Una d'elles és el Penedès, la qual se'm va esclatar per primera vegada i de manera sonora en la Fira del Vi celebrada a Vilafranca l'any 1943, quan jo encara no en tenia ni quatre: era la sardana "Bell Penedès", que és la sardana més bonica de totes les danses que es fan i es desfan, una melodia que tinc fixada i que m'ha acompanyat tota la vida i de la qual, fa deu anys vàrem poder assistir a l'estrena d'una nova lletra per la coral de l'Arboç, obra del nostre també eximi expresident Joan Solé Bordes.

Tristament, però, i vivint a Tarragona, he hagut de guarar amb tot de *mandos* provincials que, amb l'ajut de l'instrument de propaganda que era el *Diario Espanyol*, s'havien entestat a menystenir i bandejar el Penedès, molt d'acord amb les instruccions del "Ministro del Movimiento", obsessionats com estaven a fer que la província de Tarragona se separés de la resta de Catalunya. No els hem de subestimar i hi ha prou traces per a pensar que segueixen vius i, si cap a l'any 1940 no van poder assolir l'objectiu que va documentar l'historiador i polític Josep Benet, d'adscriure la província de Tarragona a l'Aragó, han aconseguit algun resultat tangible, com quan amb la complicitat de l'arquebisbe Arriba y Castro, varen perpetrar el sacrilegi d'eliminar el més que centenari "Deganat del Penedès" i adaptar així els límits dels bisbats de Tarragona i Barcelona als de les províncies respectives.

Ah! quina caterva de *mandamassos, malhermanos, malandandos, matalescallandos, cantamanyanes* que són. Ja veieu com me plau de fer servir com a epítets ofensius aquests castellanismes tan anostrats, sobre dels quals us podria fer la pregunta "algú els ha sentit mai en castellà?" i no és pas que no n'hi hagi.

Ara que dic això, al diccionari Alcover/Moll situen a Sant Pere de Riudebitlles el verb *castellanejar*, amb el significat de "Escridassar, parlar amb males formes". També el gran Francesc Pujols va dir que "Escriu en català des que vaig veure que els catalans que ho fan en castellà, moren tots tísics."

Ah! Francesc Pujols! Quin personatge tan singular que era! I ho era tant, que, només per presumir, proclamava que era de nissaga vilafranquina! D'ell és aquella predicció, encara no acomplerta, que fa "Vindrà un dia que quan els catalans anem pel món ho trobarem tot pagat"; per l'edat jo ja no ho veuré, però qui sap si vosaltres, més joves, en gaudireu!

Haig de dir, però, que durant un temps, i de manera periòdica, rebia la visita del Jaume Casanova *Crossa*, el primer cronista casteller de la

història, qui puntualment em posava al dia de les novetats, entre les quals la gestació i fundació, ara farà cinquanta anys, d'aquest Institut d'Estudis Penedesencs.

L'altra dèria, duradora i estimada, és la llengua: vaig tenir la sort que, dels 3 als 7 anys, em portessin a un col·legi de monges en què ens parlaven tota l'estona en català, i en català resàvem i jugàvem, i per això puc guardar en la memòria tantes lletres de cançons i jocs de pati: “La Ruda, l'Antònia, colònia, ven ocells...”; “Allà baix a l'era una font hi ha...”; “Les culleretes de Sant Miquel...”. També les oracions: Parenostre, Avemaria, la Salve, el Credo... que no les he apreses mai en castellà i això que aquesta darrera encara la puc recitar en llatí. Més endavant, vaig veure que érem una excepció d'aquells anys tan foscos.

També haig de dir que prou que cuitaven a fer-nos sortir al pati en horari diferent del de les nenes i que, si un dia hi havíem de coincidir, ens hi feien una ratlla al mig, la qual no podíem traspasar. Veieu, doncs, de quina manera i des de petit, vaig haver de topar-me amb una divisió administrativa.

A l'aprenentatge de la llengua hi ajudava que els carrers, sense trànsit, eren nostres: podíem saltar i parar amb el joc del *sola-setra*; córrer fent rodar un *cèrcol* o amb el *pam-i-pet* de les boles; també els combats incruents amb *copolls*, aquelles baldufes boterudes, amb la corresponent *faritzel-la*, que és el cordillet que les fa rodar; dibuixàvem al mig del carrer uns quadres per poder jugar a *zeps*, altre nom del *jugar a palet*; ens agradava el *júlit*, l'acceleració del saltar a corda; i com de divertits ens resultaven els *cucs a córrer i a amagar*, amb tots els portals i escales a l'abast; *fer els xiquets* era emparrar-se un nen sobre d'un altre... Ara que dic això, una gran celebració era la de ballar, carrer amunt, carrer avall, i un per un, tots els balls del seguici festiu, si bé el dels *figuetaires* ens era el preferit, en poder fer *ganyifes* a tort i a dret i les gesticulacions de *la figa*, *la botifarra* i el *pam i pipa*; i, a més a més, amb quin entusiasme ens *estiràvem l'orella* els uns als altres...; també, en una entrada qualsevol, perquè boi totes eren sense *cancell*, hi podíem entrar a jugar a *rasplet* amb les *rompes*; i quan plovia, quina delícia era la de no trepitjar les *passeres* i desobeir les recomanacions maternes posant els peus als *pèlecs*, que és un nom penedesenc que ara ja està consagrat al diccionari normatiu; i sempre, sempre, amb les amenaces de *l'home del sac*, *les fantasmes*, *les marseques*...

Va ésser tot un aprenentatge de la llengua, completat per l'adquisició fonètica, un tret que és tan subtil que encara em dura i segueixo dient *enyives, esbarallar, estisores, esturviar, jonoll, mercoc, xixanta...*

Segur que aquest pòsit de vocabulari provinent dels records m'ha ajudat a comprovar que hi havia un buit clamorós en els estudis de la llengua de la comarca, i d'aquí va néixer la proposta de la creació d'una secció del Parlar penedesenc al si de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Val a dir que a l'inici, no vàrem partir del no-res, en haver-hi estudis parcials, com els treballs del sitgetà Roig i Raventós, del vilanoví Xavier Garcia Soler o de l'olerdolenc Pere Sadurní; tots els quals ens han estat d'ajuda en la prospecció; també ho han estat altres textos de caràcter literari, des dels d'autors costumistes com Ramon Ramon i Vidales i Gaietà Vidal i de Valenciano als tan coneguts de Manuel Milà i Fontanals, Eduard Vidal i de Valenciano i Àngel Guimerà, així com d'altres com Rodolf Llorens, Lambert Escaler, Ramon Planes, Josep Aixalà...

Tot plegat em fa guardar l'esperança, ara que ja tenim a l'abast una "Proposta per a una vocabulari del Penedès", penjada al web de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que l'any que ve, el del cinquantenari d'aquesta institució, en podrem gaudir una edició en paper.

Alhora penso que, com que a partir de la recerca feta des d'aquesta Secció del Parlar Penedesenc, hem pogut establir que el domini del Parlar Penedesenc, correspon amb el del territori d'una norantena de municipis, que és un panorama esplèndid si fem abstracció de la muralla de les divisions administratives, seria bo que anéssim adaptant les recerques que practiquem en l'àmbit cultural al de la llengua que ens és pròpia i comuna.

Per tant, ¿no creieu que si considerem ben nostres, del punt de vista cultural, entitats rellevants com la Lira Vendrellenca i el Casal de Vilafranca; celebracions festives com els carnavals de Vilanova i de Sitges; festes majors com les de Vilafranca i el Vendrell; les cultures econòmiques de la pesca, l'activitat vitivinícola i de la indústria paperera... no hauríem, de la mateixa manera, de tenir en compte el les peripècies històriques del Rec d'Igualada, les Passions d'Olesa i d'Esparreguera i les bruixes d'Altafulla?

Doncs, no res més, gràcies a tots!

